

Mgr Nadzieja Rojecka (1898–1986), botanik i fitopatolog

STEFAN GAŚSIOROWSKI

ORCID: 0000-0002-5984-5337

Uniwersytet Jagielloński, Instytut Judaistyki
Instytut Historii PAN

Mgr Nadzieja Rojecka (1898–1986), botanist and phytopathologist

SUMMARY: The article presents the history of the life and scientific work of Karaim Nadzieja Rojecka (1898–1986), who obtained her master's degree in botany after university studies in Vilnius and Toruń, and then worked as an assistant at the University of Vilnius and Toruń and at the Plant Protection Station in Vilnius and Toruń, and finally the Institute of Plant Protection in Puławy. She was one of the eminent specialists in her research field in Poland.

KEYWORDS: Nadzieja Rojecka, botany, phytopathology, Vilnius, Toruń, Puławy

Przez cały okres swoich dziejów na terenie ziem polskich, ruskich i litewskich, a więc od końca XIV wieku aż do dnia dzisiejszego, Karaimi stanowili jedną z najmniejszych mniejszości etniczno-religijnych na tym terenie. Mimo to można wśród nich wyróżnić na przestrzeni wieków wielu wybitnych badaczy i uczonych. Na przełomie XIX i XX wieku do ich grona

dołączyło także niemało kobiet, na czele z okulistką Wierą Szapszałową (1871–1950)¹, prawniczką Ksenią Abkowicz (1886–1945)² i botaniczką Nadięją Rojecką³, której chciałbym poświęci swój artykuł oraz już w XX w. orientalistką Zofią Dubińską (1915–2008)⁴ czy poliglotką i lektorką Uni-

- 1 Wiera Szapszał z domu Egiz urodziła się w Odessie. Jako pierwsza kobieta z rosyjskim paszportem ukończyła studia medyczne w Bernie (Szwajcaria) w r. 1897, praktykowała m.in. w Stambule, od 1928 r. przebywała w Wilnie, była członkinią Towarzystwa Miłośników Historii Literatury Karaimej w Wilnie, a prywatnie żoną Seraja Szapszała, hachana, czyli zwierzchnika wszystkich Karaimów II RP. Stefan Gąsiorowski, *Towarzystwo Miłośników Historii i Literatury Karaimej w Wilnie i jego członkowie w latach 1932–1939*, [w:] *Karaj kiuńlari. Dziedzictwo narodu karaimskiego we współczesnej Europie*, pod red. Marioli Abkowicz i Henryka Jankowskiego, przy współpr. Ireny Jaroszyńskiej, Wrocław 2004 [dr.: 2005], s. 80.
- 2 Ksenia, jedyna córka generała Rafała Abkowicza, ukończyła kursy Bestużewa i prawo w Petersburgu, otworzyła kancelarię prawną w Landwarowie, miasteczku w okręgu wileńskim, nazywano ją pozytywistką; wiadomo, że często biednych, w tym okolicznych chłopów, broniła za półdarmo. Pisała poezje. Maria-Emilia Zajączkowska-Łopatto, *Utalentowana poetka i prawniczka czuła na ludzką niedolę. Ksenia Abkowicz*, „Awazymyz” 2014, R. 25, nr 3 (44), s. 8–10.
- 3 Maria Emilia Zajączkowska-Łopatto, *Działalność zawodowa i społeczna Karaimów trockich w Warszawie w XX wieku*, [w:] *Orientas Lietuvos Didžioios Kunigaikštijos visuomenės tradicijoje: Totoriai ir Karaimai. Orient in the Social Tradition of the Grand Duchy of Lithuania: Tatars and Karaims. Orient w tradycji społeczeństwa Wielkiego Księstwa Litewskiego: Tatarzy i Karaimi. Orient v obščestvennoj tradicii Velikogo knâžestva Litovskogo: tatory i karaimy. Straipsnių rinkinys, parengtas pranešimų skaitytų tarptautinėje mokslo konferencijoje „610-osios totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje metinės” 2007 m. rugsėjo 13–15 d. Vilniaus universitete, pagrindu*, red. nauk. Tamara Bairašauskaitė, Vilnius 2008, s. 305.
- 4 Zofia Dubińska urodziła się w Kijowie, od 1922 r. mieszkała w Wilnie, ukończyła tamtejsze Państwowe Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej, potem pracowała na poczcie, a po wojnie w banku. Następnie jako repatriantka przyjechała do Pruszkowa, studiowała orientalistykę na Uniwersytecie Warszawskim, po obronie pracy magisterskiej pt. *Gry i zabawy anatolisko-tureckie* pod kierunkiem prof. Ananiasza Zajączkowskiego, otrzymała w 1953 r. etat w nowo powstałym Zakładzie Orientalistyki Polskiej Akademii Nauk. Po jego rozwiązaniu podjęła pracę w Instytucie Socjologii PAN w Pracowni Zagadnień Społecznych i Kulturalnych Afryki Współczesnej, gdzie pracowała aż do przejścia na emeryturę. Jej karaimscy znajomi na-

wersytetu Jagiellońskiego Marianną Zajączkowską-Abrahamowicz (1925–1990)⁵. Paradoksalnie przełom XIX i XX w., to również czas, w którym Karaimki podejmowały pierwsze prace zawodowe i zdobywały wykształcenie na polskich i zagranicznych uniwersytetach.

Rodzina Rojeckich miała długie tradycje sięgające czasów nowożytnych. Anna Sulimowicz-Keruth dopatruje się jej protoplasty w osobie Samuela Sadkowicza zwanego Czyrykiewiczem (to przezwisko pochodzi może od karaimego słowa *czirik*, czyli zgniły), który w 1688 r. pełnił funkcję podwojskiego Karaimów w Trokach i dzierżawił tam podatki czopowe i szeleżne. Stąd być może wśród przodków Nadziei Rojeckiej znajdowało się tak wielu mężczyzn o imieniu Sadok⁶.

Nie jest moim zamiarem dokładne odwzorowanie genealogii stosunkowo licznej i rozgałęzionej rodziny Rojeckich, co jest możliwe jedynie częściowo na podstawie zachowanych karaimek ksiąg metrykalnych z Łucka, Nowego Miasta, Poniewieża i Trok, które są przechowywane w Litewskim Państwowym Archiwum Historycznym i Bibliotece Wróblewskich w Wilnie oraz w archiwach prywatnych, a także zachowanych nagrobków na karaimek cmentarzu w Nowym Mieście na Litwie. Natomiast warto nadmienić, że wśród jej przedstawicieli można znaleźć kilku hazzanów i uczonych, w tym z Łucka i Nowego Miasta⁷.

zywali ją skarbnicą wiedzy o minionych czasach i ludziach. Maria-Emilia Zajączkowska-Łopatto, *Zofia Dubińska*, „Awazymyz” 2015, R. 26, nr 1 (46), s. 9–11.

- 5 Marianna Zajączkowska była córką, Izaaka Zajączkowskiego, adwokata i prezesa gminy karaimek w Wilnie oraz Marii z Łopattów, która ukończyła studia z filologii romańskiej w Petersburgu. Po wojnie Marianna znalazła się w Krakowie, gdzie na Uniwersytecie Jagiellońskim ukończyła anglistykę. Była tłumaczką przysięgłą z czterech języków: francuskiego, rosyjskiego, litewskiego i angielskiego. Wyszła za dra Zygmunta Abrahamowicza, halickiego Karaima, wybitnego turkologa, pracownika Archiwum Państwowego w Krakowie i PAN. Miała dwójkę dzieci Michała i Hannę. Hanna Abrahamowicz-Pilecka, *Marianna Zajączkowska-Abrahamowicz (1925–1990). Portret damy*, „Awazymyz” 2011, nr 1 (30), s. 4–7.
- 6 Na podstawie materiałów i archiwum dr Anny Sulimowicz-Keruth. Stefan Gąsiorowski, *Karaimi w Koronie i na Litwie w XV–XVIII wieku*, Kraków–Budapeszt–Syrakuzy 2020, s. 238, 301, 364, 435, 478.
- 7 Na podstawie materiałów i archiwum dr Anny Sulimowicz-Keruth.

Nadzieja Rojecka urodziła się 9 czerwca⁸ 1898 r. w Wilnie. Jej ojciec Eleazar (1868–1902) pochodził z Poniewieża i był synem Ananiasza (1822–1887), hazzana w Nowym Mieście i rolnika z Kowieńszczyzny. Pracował w hurtowni artykułów aptekarskich firmy „Segal spółka akcyjna”, miał być ponoć jednocześnie duchownym karaïmskim. Osierocił ją, kiedy miała cztery lata. Matka, Zefiryňa (Cefira Chanina) ze Szpakowskich (1862–1935) wywodziła się z kolei z Trok, a była córką Adolfa (Abrama syna Ezechieła), z zawodu ogrodnika i Zofii z Juchniewiczów. W posagu wniosła dom wartości 1500,50 rubli, mąż zabezpieczył ją kwotą 100 rubli w gotówce i 500 rubli w srebrze. Po jego śmierci przez 13 lat zajmowała się ogrodnictwem, a od 1915 r. była na utrzymaniu swoich dzieci. W roku 1922 straciła wzrok. Nadzieja miała też starszego o dwa lata brata, Ananiasza (1896–1978), wybitnego geofizyka, wieloletniego redaktora naczelnego „Przeglądu Geofizycznego” i działacza karaïmskiego, który ma już swój biogram w Polskim Słowniku Biograficznym⁹. Życie tego rodzeństwa często się splatało, żadne z nich nie założyło rodziny.

Nadzieja Rojecka swoją edukację szkolną rozpoczęła w roku 1906, wstępując do właśnie powstałej pierwszej polskiej szkoły powszechnej w Wilnie. Po jej ukończeniu uczęszczała do ośmioklasowego, rosyjskiego Prywatnego Żeńskiego Gimnazjum im. M.N. Winogradowej w Wilnie, które założono jeszcze w 1897 r. Kształciło ono dziewczęta z bogatych rodzin ziemiańskich. Uczyła się w nim do momentu ewakuacji Wilna przez wojska rosyjskie w 1915 r. Rojeczcy wyjechali do Suwałk, gdzie Nadzieja chodziła do siedmioklasowego Gimnazjum Żeńskiego. Jednak w 1916 r. szkołę tę ewakuowano do Połtawy na Ukrainie. Nadzieja Rojecka pozostała tam do 1919 r., w którym to roku uzyskała świadectwo dojrzałości. Już w tym okresie była zmuszona pracować w charakterze sekretarki (czy jak się

8 Data na nagrobku na cmentarzu karaïmskim w Warszawie. Różne daty urodzenia, także 10 czerwca.

9 Na podstawie materiałów i archiwum dr Anny Sulimowicz. Jan Hanik, *Rojecki Ananiasz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 31, Wrocław–Warszawa–Kraków 1988–1989, s. 511–513; Urszula Kossowska-Cezak, *Wpatrujący się w chmury. W 40. Rocznicę śmierci Ananiasza Rojeckiego*, „Przegląd Geofizyczny”, R. 63: 2018, z. 3, s. 304–310 (przedruk: „Awazymyz” 2018, R. 28, nr 4 (61), s. 8–11).

wówczas mówiło biuralistki) w różnych instytucjach, w tym w miejscowej szkole rzemieślniczej¹⁰.

Jeszcze w 1919 r. Nadzieja Rojecka wróciła do Wilna. Jej pierwotny adres zamieszkania nie jest znany, natomiast wiadomo, że dokładnie 14 maja 1922 r. zamieszkała wspólnie z matką (która miała wówczas 60 lat?) przy ul. Trockiej 11/28. W tymże roku zapisała się na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy w Uniwersytecie Stefana Batorego na studia o kierunku nauki biologiczne. Studia te w roku akademickim 1922/1923 rozpoczęła jako słuchaczka nadzwyczajna, być może było to związane ze słabą znajomością języka polskiego. W sumie zaliczyła cztery lata studiów o tym statusie. Dopiero 11 czerwca 1929 r. po złożeniu egzaminu uzupełniającego z języka polskiego zaliczono jej uchwałą Rady Wydziału te lata studiów do studiów zwyczajnych i 12 grudnia tego roku immatrykulowała się jako słuchaczka zwyczajna. Jeszcze bez dyplomu od 1 października 1931 r. rozpoczęła pracę asystentki w Zakładzie Systematyki Roślin w Uniwersytecie Wileńskim w niepełnym wymiarze 20 godzin tygodniowo, którego kierownikiem był do 1937 r. znany fitopatolog¹¹ prof. dr Józef Trzebiński (1867–1941). Zastąpił go na tym stanowisku prof. Franciszek Ksawery Skupieński (1888–1962), późniejszy rektor Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi¹². Dyplom ukończenia studiów (bez magisterium) uzyskała dopiero 12 czerwca 1934 r. Dnia 16 czerwca 1936 r. Nadzieja Rojecka awansowała na starszego asystenta we wspomnianym Zakładzie w pełnym wymiarze zajęć, tj. 30 godzin tygodniowo z uposażeniem VIII grupy. W 1938 r. jej instytucja zmieniła nazwę na Zakład Systematyki i Geografii Roślin. Jeszcze 27 czerwca 1939 r. Nadzieja Rojecka otrzymała zatrudnienie na tym samym stanowisku od 1 września tego roku do 31 sierpnia roku następnego. W okresie pracy w Uniwersytecie Stefana Batorego należała też do tamtejszego Zrzeszenia

10 Materiały Ananiasza Rojeckiego. Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (dalej: APANwW), sygn. III-230 j. 71, k. 1, 12, 25.

11 Fitopatologia – nauka zajmująca się chorobami roślin.

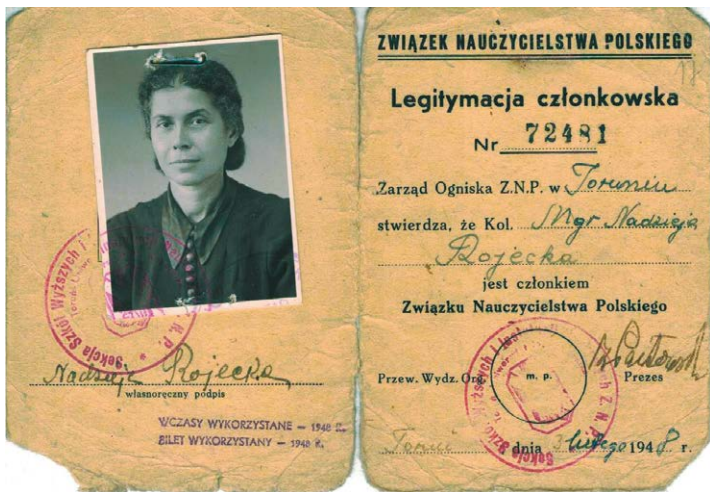
12 Irena Rutkowska, *Józef Trzebiński*, „Wiadomości Botaniczne”, t. 18: 1974, z. 4, s. 237–240; Piotr Köhler, Tomasz Majewski, *Leksykon botaników polskich. Dictionary of Polish botanists*. 91. *Józef Trzebiński*, „Wiadomości Botaniczne”, t. 60: 2016, nr 1/2, s. 51–55; Jerzy Ważny, *Pamięci prof. dr hab. Franciszka Ksawerego Skupieńskiego (w dwudziestolecie śmierci)*, „Sylwan”, R. 128, 1984 nr 2, s. 68–70.

Fot. 1. Legitymacja studencka Nadziei Rojeckiej. Wydział Matematyki i Historii Naturalnej w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Materiały Ananiasza Rojeckiego, sygn. III-230 j.72, k. 27

Fot. 2. Legitymacja asystencka Nadziei Rojeckiej. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, z 1936 r. Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Materiały Ananiasza Rojeckiego, sygn. III-230 j.71, k. 43

Fot. 3. Legitymacja członkowska Nadziei Rojeckiej Związku Nauczycielstwa Polskiego Sekcja Szkół Wyższych i Instytucji Naukowych. Toruń 1948 r. Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Materiały Ananiasza Rojeckiego, sygn. III-230 j.71, k.27

Fot. 4. Legitymacja członkowska Nadziei Rojeckiej Instytutu Ochrony Roślin. Warszawa 1955. Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Materiały Ananiasza Rojeckiego, sygn. III-230 j.71, k.28

Asystentów. Do jej obowiązków należało wówczas m.in. prowadzenie ćwiczeń z fitopatologii dla studentów rolnictwa, kontrolowanie prac magisterskich z systematyki roślin i doświadczeń z hodowli grzybów¹³.

W latach 1931–1935 Nadzieja Rojecka niezależnie od zajęć we wspomnianym Zakładzie pracowała w okresie letnim, a więc w miesiącach od lipca do końca września, w charakterze tzw. praktykantki sezonowej w Stacji Ochrony Roślin w Wilnie, która działała przy Wileńskim Towarzystwie Organizacji i Kółek Rolniczych, a od 1933 r. przy Wileńskiej Izbie Rolniczej. Pracowała zapewne w Oddziale Mikologicznym, którym kierował wówczas również prof. Józef Trzebiński¹⁴.

Skromne pobory, które Nadzieja otrzymywała z uczelni nie wystarczały na utrzymanie swoje i matki, dlatego była zmuszona starać się o uzyskanie statusu nauczyciela szkół średnich, który wymagał zdania egzaminów państwowych, pisemnego oraz tzw. klauzurowego i ustnego. Po przedstawieniu pracy pisemnej *Asocjacje roślinne na Trockim Karaimskim Cmentarzu i jego okolicach*, którą uznano za wystarczającą z wynikiem dobrym, dnia 22 w listopadzie 1932 r. została dopuszczona do ustnego egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich z nauk biologicznych jako przedmiotu głównego, a z nauki obywatelskiej jako przedmiotu dodatkowego. W piśmie urzędowym, który o tym informował, zaznaczono, że podczas egzaminu ustnego z przedmiotu głównego powinna wykazać zdolność rozumienia dzieł naukowych ze swojej specjalności pisanych w językach francuskim, lub angielskim, lub niemieckim, lub włoskim. Wiadomo, że obok języka rosyjskiego znała francuski i niemiecki¹⁵. Egzamin z nauki obywatelskiej zdała 9 czerwca 1933 r., natomiast z nauk biologicznych 8 czerwca 1934 r. W okresie od 15 września 1935 do 15 września 1937 r. odbyła dwuletnią praktykę nauczycielską przedegzaminową w zakresie przyrodoznawstwa w Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Księcia Adama Jerzego Czartoryskie-

13 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 71, k. 1; j. 72, k. 9, 50–61, 81; j. 60, k. 4; Alicja Zemanek, Piotr Köhler, „Mierz siłę na zamiary” – nauczanie botaniki w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939), „Analecta”, R. 30: 2021 z. 1, s. 56.

14 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 71, k. 1; j. 72, k. 79; I. Rutkowska, *Józef Trzebiński*, s. 239; A. Zemanek, P. Köhler, „Mierz siłę na zamiary”, s. 55, 75.

15 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 71, k. 2.

go w Wilnie w wymiarze 8 godzin tygodniowo z wynikiem zadowolającym. Po dopełnieniu powyższych formalności uzyskała dyplom nauczyciela szkół średnich w zakresie nauk biologicznych¹⁶.

O życiu Nadziei Rojeckiej w okresie drugiej wojny światowej wiadomo bardzo mało. Po przejściu w Wilnie władzy przez Litwinów, zapewne podobnie jak jej brat Ananiasz, straciła pracę, z powodu nieznamościami języka litewskiego wprowadzonego jako urzędowy. Mieszkała wspólnie z bratem przy ul. Czurlonisa 15/3 i do końca wojny nie pracowała. Środki do życia dostarczał jej głównie brat, który na krótko podjął pracę po zajęciu Litwy przez ZSRR w charakterze nauczyciela matematyki aż do okupacji niemieckiej, ale też wyprzedawała swoje rzeczy. Być może wspierała także brata w jego tajnej działalności, wiadomo bowiem, że współkierował jednym z trzech ośrodków zorganizowanego tajnego szkolnictwa średniego w Wilnie. Jedną z jego uczennic była Józefa Hannelowa (1925–2020), znana dziennikarka przez ponad półwieku związana z „Tygodnikiem Powszechnym” oraz posłanka na sejm. W lipcu 1944 r. jeszcze przed wkroczeniem Armii Radzieckiej do miasta Nadzieja Rojecka została wraz z bratem i innymi mieszkańcami ich kamienicy trzykrotnie w ciągu jednego dnia poddana, jak to zapisała w curriculum vitae, „inscenizacji egzekucji” przez esesmanów¹⁷.

Jeszcze przed wojną pod kierunkiem prof. Franciszka Skupieńskiego prowadziła badania z myślą o pracy doktorskiej pod tytułem *Współżycie grzybów rozkładających budulec i środki ich zwalczania*. W artykule *Współżycie grzybów rozkładających budulec z niektórymi pleśniami*, który wysłała do jednego z francuskich czasopism naukowych, przedstawiła jej problem badawczy. Jednak Niemcy zniszczyli laboratorium z jej hodowlą różnych

16 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j.71, k.1; j.72, k.76, 77, 80, 82, 83.

17 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j.71, k.1–2, 12, 20; III-230 j.72, k.62–66, 85; III-230 j.60, k.3v; Ananiasz Rojecki, *Okruchy wspomnień. Materiały do dziejów polskiego szkolnictwa średniego w Wilnie w latach II wojny światowej*, [w:] *Wilno jako ognisko oświaty w latach próby. Świadectwa o szkole lat 1939–1945*, zebrały i zredagowały Elżbieta Feliksiak, Marta Skorko-Barańska, Białystok 1991, s.59–117; Leszek Zasztowt, *Materiały dotyczące tajnego nauczania na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w latach 1939–1946*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 38, 1993, nr 4, s.72, 74–74, 105–117; Józefa Hannelowa, *Ulica Zamkowa numer 8*, „Tygodnik Powszechny”, 6 września 2020, nr 36 (3713), s.39.

kultur bakterii, którego później już nie dało jej się odtworzyć; wspomniany artykuł również zaginął¹⁸.

W lipcu 1945 r. skorzystała z możliwości repatriacji i przyjechała wraz z tzw. uniwersyteckim transportem do Torunia, gdzie właśnie powstawała nowa szkoła wyższa. W jej ramach od 1 października tego roku uzyskała pełny etat starszej asystentki do odwołania w Katedrze Systematyki Roślin na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym w wymiarze 30 godzin tygodniowo z uposażeniem VII grupy. Została zatrudniona w charakterze pomocniczej siły naukowej. Wszystko wraz z zespołem musiała tworzyć od podstaw. Zajmowała się przede wszystkim kompletowaniem biblioteki naukowej w swoim zakładzie, zbieraniem, konserwowaniem i opracowywaniem materiałów do ćwiczeń dla studentów oraz ich prowadzeniem. Ponadto przygotowywała literaturę do wykładów, prowadziła rachunki i robiła zakupy na potrzeby Katedry. W latach 1946–1947 w miesiącach letnich pracowała także jako konsultant w Stacji Ochrony Roślin w Toruniu¹⁹.

Dnia 11 lipca 1947 r. Nadzieja zdała egzamin magisterski w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, na którym przedstawiła pracę magisterską na taki sam temat jak do egzaminu na nauczyciela szkół średnich i uzyskała stopień magistra filozofii w zakresie botaniki. W latach 1948–1950 była członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego w ramach Sekcji Szkół Wyższych i Instytucji Naukowych w Toruniu²⁰.

W Toruniu Nadzieja Rojecka pracowała do września 1949 r., a już 1 grudnia tego roku objęła stanowisko adiunkta w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego (dalej PINGW) na Wydziale Chorób i Szkodników Roślin w Puławach z wynagrodzeniem równym piątej grupie uposażenia zasadniczego państwowych pracowników nauki. W połowie

18 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 71, k. 16.

19 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 71, k. 1–2, 12, 20; III-230 j. 72, k. 62–66, 85; III-230 j. 60, k. 3v; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945–1984. Materiały do biografii*, pod red. Sławomira Kalembki, oprac. Henryka Duczkowska-Moraczewska i Renata Karpiesiuk z pomocą Elżbiety Talarczyk i Ewy Wiśniewskiej, Toruń 1987, s. 294; Irena Sokołowska-Rutkowska, *Mgr Nadzieja Rojecka*, „Wiadomości Botaniczne”, t. 32, 1988 z. 1, s. 3.

20 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 71, k. 2.

1950 r. wspomniany Instytut został rozdzielony na dziewięć specjalistycznych instytutów rolniczych, które ulokowano w różnych miejscach na terenie kraju. Jednym z nich był Instytut Ochrony Roślin w Poznaniu (później w Warszawie) z ekspozyturą (przedstawicielstwem) w Puławach. Przekształcenia tego typu nie wpłynęły na zmianę statusu zawodowego Nadziei Rojeckiej i nadal pełniła obowiązki adiunkta jako pracownik kontraktowy w puławskim Oddziale Instytutu Ochrony Roślin aż do 4 stycznia 1954 r., kiedy została awansowana na stanowisko samodzielnego pracownika nauki w czwartej grupie uposażenia państwowych pracowników nauki. Warto dodać, że od 8 września 1953 do 1 lipca 1955 r. pełniła funkcję zastępcy kierownika oddziału puławskiego Instytutu Ochrony Roślin²¹.

Nadzieja Rojecka należała do Związku Zawodowego Pracowników Państwowych i prawdopodobnie do Polskiego Towarzystwa Botanicznego²². Za jej sumienną i ofiarną pracę zawodową oraz osiągnięcia naukowe i ich popularyzację uzyskiwała wielokrotnie dyplomy uznania i nagrody pieniężne. W ostatnich latach pracy, podobnie jak jej matka, borykała się z problemem słabnącego wzroku. Dnia 31 lipca 1958 r. przeszła na emeryturę. Mimo problemów zdrowotnych, starała się także później kontynuować swoją pracę naukową²³.

Pisała artykuły dotyczące chorób roślin uprawnych i leczniczych pochodzenia grzybkowego, nowotworów drzew owocowych i bakteriozy, które po drugiej wojnie światowej publikowała w czasopismach naukowych, w tym m.in. w „Biuletynie Kwarantanny i Ochrony Roślin” i „Przeglądzie Ogrodniczym”. Jest to w zasadzie dla mnie materia zupełnie obca, dlatego chciałbym powrócić do jej pierwszego opublikowanego jeszcze przed drugą wojną światową artykułu pt. *Flora starego cmentarza karaimskiego w Trokach* (1934). Jest to krótki jedenastostronicowy tekst, którego większą część zajmuje „Spis roślin naczyniowych, zebranych w latach 1928–1930 na trockim cmentarzu” (s. 4–10). Interesujący jest wstęp do tegoż spisu omawiający sam cmentarz. Można w nim przeczytać, że nekropolia ta znajduje

21 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 71, k. 2, 4; j. 72, k. 67–67v, 68, 69, 70–70v, 71, 72, 86; <http://www.iung.pl/o-instytucie/historia/> (7 IV 2021).

22 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 72, k. 92.

23 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 72, k. 74, 75, 88, 89, 90; I. Sokołowska-Rutkowska, *Mgr Nadzieja Rojecka*, s. 3.

się na brzegu jeziora Tatarszki. W tym kontekście warto dodać, że region trocki jest nazywany krainą jezior, ponieważ miasto Troki otaczają aż 32 mniejsze i większe jeziora. Do największych należy jezioro Galwe, czyli głowa po litewsku, na którym znajduje się wyspa z dawnym zamkiem księcia Witolda, drugie co do wielkości jezioro tego regionu nazywa się Bernardyńskie, trzecie – właśnie Tatarskie. Nie znana jest data założenia cmentarza karaimskiego, ale powstał zapewne wkrótce po osiedleniu się Karaimów w Trokach, a więc pod koniec XIV w. Po jego obu stronach znajdowały się w okresie dwudziestolecia międzywojennego ogrody warzywne, natomiast od strony przeciwnej do jeziora, za drogą, ciągnęły się pola uprawne. W pobliżu starego cmentarza leżały nieużytki (dawne pastwiska), które przeznaczono na nowy cmentarz, ale jeszcze nikogo tam wówczas nie pogrzebano. Teren ten obficie zarósł bylicą²⁴.

Według karaimskich przepisów religijnych nie można zrywać roślin na cmentarzu, dlatego trocką nekropolię uznała Nadzieja Rojecka za naturalny, istniejący od kilku wieków rezerwat przyrody. Jego teren porastał w tym czasie las mieszany liściasto-iglasty z przewagą drzew liściastych,

Fot. 5. Nadzieja Rojecka w puławskim parku, listopad 1979 r. Archiwum dr Anny Sulimowicz-Keruth. Archiwum Walentyny Sulimowicz

24 Nadzieja Rojecka, *Flora starego cmentarza karaimskiego w Trokach*, s. 1.

w tym głównie brzoź i osik. Poszycie składało się ze zwykłych krzewów. Las ten rozpościerał się na wzgórzu nad brzegiem jeziora. A przy nim samym rosły krzewy. Na wzgórzu cmentarnym leżała gleba piaszczysta, obfita w próchnicę. Z kolei od strony drogi cmentarz był otoczony wałem kamiennym z bloków eratycznych, czyli z tzw. głazów narzutowych²⁵.

Nadzieja Rojecka zmarła 18 listopada 1986 r. i została pochowana na cmentarzu karaimskim w Warszawie przy ul. Redutowej 34 w asyście wielu żałobników, krewnych Karaimów, znajomych z Puław i dawnych przyjaciółek wileńskich. Jedną z tych ostatnich była Irena Sokołowska-Rutkowska, która niegdyś rywalizowała z Nadzieją o względy ich „ukochanego” profesora Józefa Trzebińskiego. W jej nekrologu, który ukazał się dopiero dwa lata później w „Wiadomościach Botanicznych”, napisała: „Odszedł człowiek prawy, szlachetny, cierpliwy, wyrozumiały, prostoliniorny w postępowaniu, życzliwy ludziom i całkowicie oddany pracy”²⁶. Dobrze, aby po niej i innych uczonych Karaimkach pamięć nie zginęła.

Spis odnalezionych prac naukowych mgr Nadziei Rojeckiej

- Flora starego cmentarza karaimskiego w Trokach*, „Prace Zakładu Systematyki i Geografii Roślin USB w Wilnie”, 1934, ss. 11.
- Zgorzel drzew owocowych*, „Biuletyn Centralnego Instytutu Rolniczego”, 1952, nr 4 (6), s. 122–125.
- Zgorzel drzew owocowych*, „Przegląd Ogrodniczy”, 1952, nr 5, s. 9–13.
- O chorobach kenafu (*Hibiscus cannabinus* L.) powodowanych przez *Fusarium spp.**, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria A: Roślinna” 1953, t. 67, z. 4, s. 127–129.
- Wiedźnięcie bakteryjne kukurydzy*, „Nowe Rolnictwo” 1953, nr 12, s. 109–110.
- Entomosporium maculatum Lévl na dziczkach grusz*, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria A: Roślinna” 1953, t. 67, z. 4, s. 129–130.
- Dbajmy więcej o zdrowotność orzecha włoskiego*, „Przegląd Ogrodniczy” 1955, nr 6, s. 13–15.
- Sphaeropsis malorum Peck – czarny rak gałązek jabłoni i gruszy*, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria A: Roślinna” 1955, t. 72, z. 1., s. 147–150.

25 N. Rojecka, *Flora starego cmentarza*, s. 1–2.

26 Materiały Ananiasza Rojeckiego. APANwW, sygn. III-230 j. 70, k. 18–19v; I. Sokołowska-Rutkowska, *Mgr Nadzieja Rojecka*, s. 4.

- Zgorzel morw, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria A: Roślinna” 1955, t. 72, z. 1, s. 141–144.
- Wystąpienie w Polsce szarej pleśni (*Botrytis cinerea Pers*) na kenafie (*Hibiscus cannabinus L.*), „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria A: Roślinna” 1955, t. 72, z. 1., s. 145–146
- Mokra zgnilizna marchwi, „Działkowiec”, 1956 nr 4, s. 82.
- O większą zdrowotność pomidora, „Działkowiec”, 1956 nr 8, s. 179–180.
- Spostrzeżenia nad dziurkowatością śliw, „Przegląd Ogrodniczy” 1956, nr 7, s. 4–5
- Biała bakterioza (*Bacterium stewarti E. F. Sm.*) kukurydzy, „Postępy Nauk Rolniczych”, t. 4: 1957, nr 2, s. 69–72.
- Ze studiów nad *Entomosporium maculatum Lév* (brunatna plamistość liści) wraz ze sposobami jej zwalczania, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria A: Roślinna” 1957, t. 75, z. 2., s. 255–265.
- Wraz z K. Stępniewską, *Niektóre przyczyny usychania drzew owocowych*, „Przegląd Ogrodniczy” 1957, nr 7/8, s. 17–21.
- Zgorzel bakteryjna gałązek drzew owocowych (*Bacterium amylovorum Bur.*), „Biuletyn Kwarantanny i Ochrony Roślin”, R.2: 1958 nr 2/3 (7/8), s. 74–78.
- Czarny rak gałązek jabłoni i grusz (*Sphach. Mal. Peck*), „Biuletyn Kwarantanny i Ochrony Roślin”, 1959, nr. 1/2, str. 83–89.
- Najczęściej spotykane w Polsce choroby i szkodniki roślin zielarskich, „Biuletyn Kwarantanny i Ochrony Roślin”, 1959, nr. 3/4, str. 26–37.
- Stosunki florystyczne na Kępie Bazarowej pod Toruniem (Łęgi – jedyne stanowisko na Pomorzu), „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria A: Roślinna” 1960, t. 80, z. 3, s. 409–446.
- Wraz z Z. Miczyńską, T. Stachyrą, *Choroby i szkodniki uprawnych ziół w Polsce. Część I. Choroby i szkodniki ziół baldaszkowatych zaobserwowanych w latach 1951–1959*, „Biuletyn Instytutu Ochrony Roślin”, nr 13: 1961, s. 7–44.

Bibliografia

1. Źródła rękopiśmienne

Archiwum dr Anny Sulimowicz-Keruth.

Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Materiały Ananiasza Rojckiego, sygn. III-230 j. 60, III-230 j. 71, III-230 j. 72.

2. Źródła wydane

- Hennelowa Józefa, *Ulica Zamkowa numer 8*, „Tygodnik Powszechny”, 6 września 2020, nr 36 (3713), 36–40.
- Rojecki Ananiasz, *Okruchy wspomnień. Materiały do dziejów polskiego szkolnictwa średniego w Wilnie w latach II wojny światowej*, [w:] *Wilno jako ognisko oświaty w latach próby. Świadectwa o szkole lat 1939–1945*, zebrały i zredagowały Elżbieta Feliksiak, Marta Skorko-Barańska, Białyłstok 1991, s. 59–118.

3. Opracowania

- Abrahamowicz-Pilecka Hanna, *Portret damy. Marianna Zajączkowska-Abrahamowicz (1925–1990)*. „Awazymyz” 2011, nr 1 (30), s. 4–7, DOI: 10.33229/az.527.
- Gąsiorowski Stefan, *Karaimi w Koronie i na Litwie w XV–XVIII wieku*, wyd. II, Kraków–Budapeszt–Syrakuzy 2020.
- Gąsiorowski Stefan, *Towarzystwo Miłośników Historii i Literatury Karaimskiej w Wilnie i jego członkowie w latach 1932–1939*, [w:] *Karaj kiuñlari. Dziedzictwo narodu karaimskiego we współczesnej Europie*, pod red. Marioli Abkowicz i Henryka Jankowskiego, przy współpr. Ireny Jaroszyńskiej, Wrocław 2004, 71–83.
- Hanik Jan, *Rojecki Ananiasz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 31, Wrocław–Warszawa–Kraków 1988–1989.
- Köhler Piotr, Majewski Tomasz, *Leksykon botaników polskich. Dictionary of Polish botanists*. 91. *Józef Trzebiński*, „Wiadomości Botaniczne” 2016, t. 60, nr 1/2, s. 51–55.
- Kossowska-Cezak Urszula, *Wpatrujący się w chmury. W 40. Rocznicę śmierci Ananiasza Rojeckiego*, „Przegląd Geofizyczny”, 2018, R. 63, z. 3, s. 304–310. (przedruk: „Awazymyz” 2018, R. 28, nr 4 (61), s. 8–11, DOI: 10.33229/az.838.
- Materiały do biografii*, pod red. Sławomira Kalembki, oprac. Henryka Duczkowska-Moraczewska i Renata Karpiesiuk z pomocą Elżbiety Talarczyk i Ewy Wiśniewskiej, Toruń 1987.
- Rojecka Nadzieja, *Flora starego cmentarza karaimskiego w Trokach*, 1934.
- Rutkowska Irena, *Józef Trzebiński*, „Wiadomości Botaniczne”, 1974, t. 18, z. 4, s. 237–240.
- Sokołowska-Rutkowska Irena, *Mgr Nadzieja Rojecka*, „Wiadomości Botaniczne” 1988, t. 32, z. 1, s. 3–4.
- Ważny Jerzy, *Pamięci prof. dr hab. Franciszka Ksawerego Skupieńskiego (w dwudziestolecie śmierci)*, „Sylwan” 1984, R. 128, nr 2, s. 68–70.

- Zajączkowska-Łopatto Maria Emilia, *Działalność zawodowa i społeczna Karaimów trockich w Warszawie w XX wieku*, [w:] *Orientas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos visuomenės tradicijoje: Totoriai ir Karaimai. Orient in the Social Tradition of the Grand Duchy of Lithuania: Tatars and Karaims. Orient w tradycji społeczeństwa Wielkiego Księstwa Litewskiego: Tatarzy i Karaimi. Orient v obšestvennoj tradicii Velikogo knâžestva Litovskogo: tatory i karaimy. Straipsnių rinkinys, parengtas pranešimų skaitytų tarptautinėje mokslo konferencijoje „610-osios totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje metinės” 2007 m. rugsėjo 13–15 d. Vilniaus universitete, pagrindu*, red. nauk. Tamara Bairašauskaitė, Vilnius 2008, s. 299–309.
- Zajączkowska-Łopatto Maria-Emilia, *Ksenia Abkowicz. Utalentowana poetka i prawniczka czuła na ludzką niedolę*. „Awazymyz” 2014, R. 25, nr 3 (44), s. 8–10, DOI: 10.33229/az.711.
- Zajączkowska-Łopatto Maria-Emilia, *Zofia Dubińska*, „Awazymyz” 2015, R. 26, nr 1, s. 9–11, DOI: 10.33229/az.741.
- Zasztowt Leszek, *Materiały dotyczące tajnego nauczania na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w latach 1939–1946*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1993, t. 38, nr 4, s. 71–118.
- Zemanek Alicja, Köhler Piotr, „*Mierz siłę na zamiary*” – *nauczanie botaniki w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939)*, „Analecta” 2021, R. 30, z. 1, s. 41–87.

4. Netoteka

<http://www.iung.pl/o-instytucie/historia/> (7 IV 2021).